

Anarhija

Prepis prvog broja časopisa *Anarhija*, od 13. XI 1911.

Anarhija-Beograd

1911.

Sadržaj

Napomena	3
Nekoliko reči radi objašnjenja	4
Jedan koristan akt	6
Stručna ili korporatistička besmislenost	8
Revolucija	10
Izjava jednog anarhiste pred versaljskim sudom	13
Za anarhiju	16
Rat u Tripolisu	17
Priroda i čovek	19
Još jedna crta na raboš.	21
Pismo redakciji časopisa „Freedom“ (London)	22
Impresum	23

Napomena

Ono što sledi je prepis prvog i jedinog broja časopisa „Anarhija“, od 13. novembra 1911. godine, koji je u Beogradu izdavala anarhokomunistička grupa *Komuna*. Pre ovog broja list je nosio naziv „Komuna“ i bio je anarhosindikalističke orijentacije (16 brojeva). Uvodni tekst objašnjava razloge za promenu orijentacije časopisa.

Relja Knežević, Aleksa Golijanin
08. 11. 2011. (29. 09. 2012)

Nekoliko reči radi objašnjenja

Onaj koji je do sad čitao *Komunu*, a dođe mu do ruke ovaj broj *Anarhije* bez sumnje će primetiti da je nastupila promena u sadržini lista. Mi ne možemo u ovo nekoliko redaka izneti svu promenu, ali možemo reći to da je *Komuna* do sad vrlo malo vodila anarhističku propagandu; a o tome kakvu je propagandu vodila dosad napomenućemo ukratko i sada, a i docnije ćemo o tome opširnije pisati. Da ne bi bilo nesporazuma mi ćemo, razume se, u koliko je to moguće, u jednom članku objasniti kako je, u čemu i usled čega nastupila ta promena.

Komuna je vodila anarho-sindikalističku propagandu za socijalnu revoluciju, koja će otpočeti jednim velikim generalnim štrajkom, a u ime ostvarenja budućeg društva u kome će biti svi sretni i zadovoljni, jednom rečju za ostvarenje zemaljskog raja. Trebalo je samo više razmišljanja o svojim postupcima pa da uvidimo čemu vodi ta propaganda. Popovi obećavaju onima koji se pate večno blaženstvo posle smrti, a danas trpljenje, socijalisti obećavaju blagostanje tamo negde u dalekoj budućnosti, a danas strpljenje, pa hoćemo li i mi takođe zaglupljivati taj narod jednom novom verom u buduće društvo, kad znamo da je vera potrebna samo onima koji pate, da se ne bi bunili, i zato da bi lakše snosili svoj nesnošljivi ropски život. Da nije vere, koja još i danas održava ljude u ropstvu, ljudi bi se bunili, oslobodili zabluda i otrešli okove koji im smetaju. Razume se da smo mi uvideli svoju pogrešku i prišli drugoj propagandi. Nama je cilj da se mi, kao ličnosti, oslobodimo svih predrasuda, u koliko je to, razume se, moguće, i da se oslobodimo u društvu. Da umre čovek rob i da se rodi slobodna ličnost, koja slobodno misli i dela. Prema tome dok čovek ne postane slobodan duhom neće se osloboditi ni u društvu. Znači, raditi na stvaranju novog društva sa starim ljudima, to je zidanje kuće ne od temelja već krova. Potrebno je da se izvrši revolucija u umovima pa će samim tim biti izvršena i u društvu. Potrebno je preobraziti ljude, da se oni nauče da delaju slobodno i samim tim biće preobraženo društvo, sredina u kojoj živimo.

Razume se, mi nećemo odricati da smo mi produživši dosadanji rad mogli uspeti tj. stvoriti revoluciju, ali ne i to tako očekivano slobodno društvo. Mi imamo pred očima više revolucija, ali što one nisu imale uspeha nije ovaj ili onaj uzrok, koje navode oni koji vole da zatvaraju oči pred faktima; nego taj što narod, koji je istina obično izvršavao tu revoluciju, nije znao šta hoće. Više puta bila je objavljivana komuna, koja je nesumnjivo jedna najbolja društvena organizacija, pa zašto se nije održala? Zato što narod, koji je trebao da je održi, nije bio svestan koristi od nje. Nesumnjivo je da će to sve tako, da se stvaraju i propadaju revolucije, trajati dotle dogod celokupan narod ne bude svestan, a bude li svestan revolucija neće ni trebati. Ali nas se ne tiče sutrašnjica, što nas interesuje to je današnjica. Stoga mi ne preporučujemo nikom da očekuje revoluciju, koja će sama nastupiti, kada se kapital bude dosta skoncentrisao i kada se mašine budu dovoljno razvile, kada će se jednim parlamentskim dekretom uništiti beda i ropstvo i zavesti srećnije društvo, kada će ti isti ljudi, koji su do toga dana bili robovi, najednom postati slobodni ljudi duhom pa sledstveno i u društvu, sve zbog nekog neminovnog ekonomskog razvitka. Ne preporučujemo nikome takođe ni to, da očekuju da se društvo preobrazi jednim generalnim štrajkom, koji će pokrenuti jedna energična manjina, jer to može i doći, ali će dotadanju vlast zameniti druga, moguće još gora i učinjeno nije ništa, jer robovi ne mogu stvoriti slobodno društvo. Ne preporu-

čujemo nikome takođe ni to, da uvidevši da je zabluda i jedno i drugo da pogne pokorno glavu i čuva svoga gazdu očekujući da se bog smiluje na njega i pruži mu bolji život. Ne! To što mi preporučujemo to je ostvarivanje toga danas što mnogi misle ostvariti u budućnosti. Osloboditi sebe svih predrasuda i živeti što je moguće slobodnije.

Nije dovoljno verovati jednu veru pa ma koja bila: popovska, socijalistička ili sindikalistička. Nije dovoljno verovati u socijalnu revoluciju i buduće društvo, a biti rob u sadašnjosti. Hiljade ima danas socijalista, sindikalista i anarhista, koji se objavljuju u teoriji protivu vere u boga, ali je malo tih, koji ne ispunjavaju ni jedan crkveni obred i ne pomažu i održavaju ma čim tu veru. Hiljade su tih koji su antimilitaristi, ali je malo tih koji ne služe vojsku i ne prave oružje kojima će ubivati ljude ili sami biti ubivani. Hiljade su tih koji su protivnici prostitucije, ali je malo tih koji ne prodaju svoje telo ili ne kupuju tuđe, bilo to polni organ ili radnu snagu. Hiljade su tih koji su protivu države, ali je malo tih koji joj ma čime ne služe. Dakle, sve te hiljade ljudi raznih naziva, etiketa, činova i zanimanja sve te hiljade ljudi, raznog položaja, robovi, gospodari ili njihove sluge, sve te hiljade ljudi su robovi i verski zatucani ljudi. Jedni obožavaju nekog zamišljenog boga, neki kapital, neki vlast, radničku klasu, itd. Dakle, svi ti ljudi veruju svaki u svoga boga, svaki u svoj raj, ali je malo tih koji su slobodni ljudi, bar ukoliko je to moguće.

Dakle, potrebno je danas odricati poslušnost crkvi, bogu, državi, kapitalu, partiji, društvu i klasi. Mi hoćemo da vidimo danas ljude naviknute da delaju svesno i slobodno. Treba danas svesne jedinke, oslobođene predrasuda, zajedno sa takim istim jedinkama, da stvaraju svoje zajednice, komune, treba danas živeti u saglasnosti sa svojim ubeđenjima u koliko je više moguće. I samo tako, vaspitanjem i oslobađanjem ličnosti i komunisanjem društva, moći će da nastane to o kome toliki maštaju, buduće društvo.

„Pa to je utopija, to je nemoguće“, čuju se već glasovi, „to se ne može sad, mi smo slabi i nemoćni, to će se moći tek sutra, a danas mi moramo biti robovi.“

Sutra, reč u koju se toliko mnogo polaže nade i poverenja. Naši stari živeli su u ropstvu u drugom primitivnom obliku, mi živimo u modernom, pa prema tome, šta nam garantuje da će naši potomci ostvariti to što nisu ostvarili naši stari, što nismo ostvarili ni mi. Uostalom i da mogu, nas to ne može tešiti, kad mi to nećemo dočekati. Za nas ima vrednosti sada i stoga naša borba mora biti još žešća i ogorčenija. Jer nas ne oduševljava više sutra, to jest, to što će biti u budućnosti, malko pre ili posle naše smrti.

Eto dakle, u glavnome, u kratkim potezima, promene koja je se dogodila, a mi ćemo se docnije podrobnije pozabaviti pojedinim pitanjima. Mi znamo da će biti malo tih koji će nas razumeti, a još manje tih koji će u delu provoditi to što su razumeli, ali to nas ništa ne sprečava da novom snagom stupamo *napred, ka anarhiji!*

Jedan koristan akt

G. Stolipin, prvi ministar carev, bio je ovih dana žrtva podlog atentata... (Novine od 12. septembra)

Iako je prošlo već dosta vremena od kako je Stolipin¹ ubijen, mi ipak beležimo taj događaj. Beležimo ga ne zato što je to bio Stolipin, nama je svejedno da li je to bio on ili ma koja druga životinja, već zato što je to jedan koristan akt.

Jedan čovek je ubijen ovih dana i mi smo se obradovali...

Međutim, mi volimo život iz dubine duše. Ali mi ga ne volimo besciljno i besvesno, kao čovekoljupci, glupaci i verski zatucani ljudi: mi volimo život čovečji u potpunoj njegovoj stvarnosti, u nama samim i u svakom čoveku. Nama je teško kad vidimo ma čiji život upropašćen, izgubljen, promašen; i mi se bunimo i borimo na sve moguće načine, prezirući sve opasnosti, u odbranu našeg života; mi se takođe bunimo jer ne možemo i nećemo da gledamo da se drugome neda da živi.

Mi hoćemo, u mesto da se ljudi snažni i jaki proždiru i uništavaju između sebe u ime svoje gluposti, da žive u potpunoj uzajamnosti, u harmoniji njihovog života sa prirodom, u jednoj svesnoj organizaciji rada i da osvoje sreću istinsku i trajnu. Mi hoćemo to u ime egoizma, jer znamo da je sreća nekolicine nemoguća u nesreći sviju.

Ali mi ipak odbacujemo ostvarivanje neostvarljivih snova, koji se zovu „kolektivizam“, „zemaljski raj“ i „buduće društvo“. Svi bolovi, patnje i sve radosti su u sadašnjosti; dakle, u sadašnjosti i u ime sadašnjosti treba živeti, jer nam ništa ne dokazuje da će narodi, koji danas ne vrede mnogo više od svojih gospodara, biti u stanju da ostvare blagostanje o kome sanjaju... Neka dakle ne zahtevaju od nas da čekao i da ostavimo život, koji svakog časa prolazi za makar šta...

Mi hoćemo zadovoljstva sada i tim pre što nas više ne uljuljkuju maštanja o budućnosti: a pošto volimo život, mi hoćemo da bude zaslužan da ga volimo. U mesto svega toga, nama se nameću kasarne, zatvori, zagušljive radionice, kužne fabrike, škole u kojima se zaglupljuje dete, crkve gde se laže, dućane gde se krade i tamnice gde se ubija! Izveštačeni glasovi džapaju se oko nas i vele, „treba poštovati život čovečji“, treba se „boriti protivu rata“. Međutim, dok glad – taj nemilosrdni ratnik – ne prestaje da ubija i dok se u ime zakona svakodnevno ugušuju toliki životi po budžacima, dok se vojske raznih država pripremaju da koloniziraju Evropu i dok države svakodnevno obučavaju hiljade glupaka i podlaca za ubijanje ljudi.

Mi koji se ne bojimo da damo tačnu ocenu, mi zovemo taj režim, režim ubica. Jedan čovek koji je svesrdno radio na podržavanju i pojačanju ovoga režima, ubijen je ovih dana, a mi smo se zadovoljili...

Mi smo dugo bili strpljivi. Kaže se pobeđenima, opljačkanima i ugnjetenima: „Ne bunite se! Budite bolji od svojih neprijatelja. Činite im dobro i kad vam zlo čine...“ Zaista jedna lepa izreka,

---

¹ Пётр Аркадьевич Столыпин (Petar Arkadijevič Stolipin), 14. april (2. april) 1862 – 18. septembar (5. septembar) 1911. Premijer Rusije od 1906–1911, poznat po suzbijanju pobune 1905, proganjanju revolucionarnih grupa i pokušaju tržišno orijentisane agrarne reforme. — Nap. ured.

puna milosrđa i nade. Ali, blagodareći hrišćanskom milosrđu i strpljivosti, mi, i posle dve hiljade godina civilizacije, mi još i danas snosimo dželate, vojnike i sudije – razne Protiće, Milovanoviće, Stolipine i njihove saučesnike. Strpljivost obezoružava jakoga i predaje ga u ruke lukavim ljudima, iskrenog u mreže podlaca i hrabrog u zamke plašljivaca.

Lekcija je bila surova i skupa; iskoristimo je. Nikome dakle neće pasti na pamet da se bori ulaganjem i laskanjem protivu besnila jedne divlje zveri; pa kad je tako, našto biti nemilostiv samo prema životinjama (koje nisu divlje, ako nisu gladne ili razdražene), a ne biti protivu izvesnih ljudi, koji su gori mnogo puta od njih?

Onaj koji pomoću zakona ubija, štiteći glad, onaj koji stvara od vojnika alate za ubijanje i zapoveda da se podižu zatvori i gubilišta, nije li on isto tako opasan kao podmukla i divlja zver?

„Ali“, kaže se, „on štiti društvo...“ Ono nije za zaštitu, taj pakao u kome je samo ubijanje večito. I kad to ne bila neka životinja, on bi se borio sa nama protivu takvog društva.

„A zakon?“

Zakon je načinjen samo zato da odobri zločine silnima. A zatim, niko nas nije pitao da li mi hoćemo taj zakon, u ime koga nas teraju da mu se pokoravamo.

To je naša buntovnička logika i mi se moramo boriti protivu ubica snagom, veštinom i našom buntovničkom smelošću. I mi ne možemo drukše učiniti da se naš život poštuje i da ga malo poboljšamo, nego borbom bez primirja, protivu ideja, ustanova i ljudi koji ubijaju.

Jedan carev ministar pao je pre neki dan pred nogama jednog revolucionara, puškaran hladnokrvno, kao kad čovek ubije besnog psa. Ali, tim bolje! To dokazuje da ljudi imaju smelosti; da postaju smeli i drski da vrše taj posao, i o tome se može razmisliti. Ja ne znam kojih je ubeđenja bio taj revolucionar, kojoj je stranci pripadao i je li imao oduševljenja. Ja neću da znam. Njegov akt – akt da udari gospodara – zadovoljava me. Logično je udariti gospodara, jer je to uvek pravo samoodbrane; da, jer to potvrđuje očevidna snaga.

I mi treba da znamo što bolje da udaramo: jer što se više i bolje budemo znali braniti, tim ćemo više i bolje živeti.

Stručna ili korporatistička besmislenost

Ustupajući pred primedbama nekih higijeničara i naučnika, francuske javne vlasti počese nedavno da proučavaju na koji bi se način moglo poboljšati nošenje đubreta. Reč je dakle o iznošenju kućevnog đubreta, koje se danas vrši pod vrlo nezdravim pogodbama.

Svaki prolaznik mogao je videti kako se na uličnoj kaldrmi ispražnjuju kante sa đubretom i kako tu dolaze ljudi i životinje i brljaju po tom đubretu, da bi našli što za hranu ili drugo što. Ogroman smrad razvija se na sve strane, tako da se prolaznici guše u njemu, a kuće su od njega kao ubrljane. Zato se došlo na misao da se današnje kante za đubre zamene naročitim potpuno zatvorenim kutijama, koje bi čak olakšale prenošenje đubreta. Istina, ovo nije neka velika reforma, ali ipak treba pokloniti pažnje svemu onome što će doprineti uzdizanju svesti većom higijenom, stvarnijim znanjem i razumnijim običajima. Što je za žaljenje, to je što ljudi nemaju dovoljno svesti da ostvare ili sami da nametnu neke reforme, kojima se upravljači bave samo da bi zavarali narod. Ali, u stvari se drukčije zbiva. Narod ne voli da se napada na njegovu prljavštinu, on se buni protivu onih koji nastojavaju da se on očisti moralno i fizički.

Ja nalazim da je interesantno da skrenem pažnju na ovu malu reformu zato što njeno ostvarenje nailazi na teškoće baš od strane onih koji mnogo govore o napretku i preobražaju. Pristalice ove zdravstvene mere ne samo da nailaze na ravnodušnost mase, nego tako isto na neprijateljstvo i gnjev čitavog jednog društvenog reda, čiji su korporativni interesi okrnjeni. Đubretari se bune i protestuju. Zaista, predložena reforma sprečice ih da ispražnjuju kante i čeprkaju po đubretu, u kome oni nalaze ostatke od namirnica i drugih stvari, od kojih oni žive. Ovi „valjani“ radnici smeju se opštoj higijeni; oni su u ostalom navikli da gamižu po odvratnim kućercima i da udišu smrdljiv i kužan vazduh. Odmah su obrazovali sindikat, organizovali zborove, koji su bili u tome cilju da se opštinski odbor spreči da izvede predloženu reformu. A i socijalistički poslanici su ponudili svoju pomoć ovim ogorčenim proleterima.

Evo na delu se pokazuje konzervativni i štetni karakter korporativnog stručnog duha, protiv koga se mi iz sve snage borimo, uprkos gnjeva sindikalista (pa makar oni bili i anarhisti).

Sigurno se sećate protesta radnika koji prave oružje u Sent-Etjenu, koji su organizovali i antimilitaristi, koji su protestovali protivu zloupotreba jednog dela osoblja, tražeći na taj način da se proizvodnja ubistvenih i ratničkih mašina nastavi i pojača. Zar tipografski radnici nisu isto tako poslali izaslanike da mole predsednika republike da ne ukida glupi običaj vizit karata? Udruženje tipografskih radnika traži rada. Ma kakav rad... Slabo se tiče ovih radnika što će štampati vizit-karte, poštanske uputnice ili liturđijske knjige: šta oni traže, to je „rad“, po sindikalnoj tarifi, razume se. Tako isto đubretari u tome pogledu rade to isto. Kao i oružni radnici, i đubretari vrše jednu rđavu radnju. Oni zaražuju društvo, bez ikakve koristi, a sami su prinuđeni na odvratan život. To se njih ništa ne tiče, oni znaju i hoće da poznaju samo svoje „korporativne interese“...

I ne samo da ovaj prljavi rob ne nalazi nikad ni najmanje snage da se bori protivu svog bednog života i ne samo da neće da izađe iz svog nesnosnog stanja, nego šta više otvoreno ustaje protivu onih koji bi ga jednim logičnim preobražajem mogli osloboditi njegovog blata!

Ovo tako važno pitanje, koje pokazuje osnovno zlo svega sindikalizma, ostalo je skoro nezapaženo. Naše sindikaliste nastaviće i dalje da govore u ime radničke solidarnosti! Čudnovata solidarnost, jer u njeno ime mi moramo i dalje biti trovani, jer neka korporacija u toj „profesiji“ nalazi u tome izvesne koristi.

Moguće je da će usled tih protesta francuske sudije napustiti predloženi plan, kome se oni u stvari smeju. Na taj način, sindikalizam je daleko od toga da pomogne društveni i lični preporodaj, nego, na protiv, on sprečava napredak, održava smrad, koji ljudski rod vodi izrođavanju i zaglupljivanju.

Korporatizam (stručnost) je jedna prepreka. On deli ljude i ukršta njihove interese. Onaj koji prodaje alkohol ne može da simpatiše propagandu umerenosti. Fabrikant posmrtnih venaca traži da se glupe ceremonije oko sahranjivanja ne napuštaju. Juvelir, grobar, nadzornik na železnici, onaj koji pravi perle, koji pravi etikete, vratar, (onaj) koji izigrava klovna, koji pravi luše i dr., svi oni imaju korporativne interese. Oni neće da se uzdignu više, njihov ideal je vezan za radnju koju obavljaju, istina vrlo često nerado. Celog svog života i u svakoj prilici, oni će biti juveliri, hlebari, sluge, zidari, kelneri ili đubretari, ali oni nikada neće biti ljudi i ostaće zauvek neprijatelji one logike koja ne priznaje korporacije, otadžbine i redove.

Ono što važi za društvena i verska pravila to isto tako važi i za nova načela koja samo hoće da održe, u nešto malo blažoj formi, nekadašnje tiranije. Ako se oslobodimo štetnog tutorstva vere i države, to ne znači da treba da se pognemo pred opasnom besmislicom *klase* ili *profesije*... Ličnost pre svega, vele anarhisti. Treba dakle da ustanemo više nego ikad do sada protiv tog glupog profesionalnog duha i protivu udruženja koja stavljaju sebi u zadatak da šire svoja pravila i da brane svoje interese. Vidi se da je sindikalizam u svojoj suštini pokret društvenog konzervatizma (nazatka); on je osnovan na besmislenosti i haosu proizvodnje u dobu najamništva. On nije i ne može da bude istinski revolucionarni pokret, pošto se pravi napor oslobođenja i razumnosti sastoji u odbacivanju obmanjivačkih i carinskih granica koje sprečavaju ljude da se sporazumeju, sjedine, zatim, da zavedu skladnije odnose i da zamene svesnim i svojevoljnim bratstvom glupu i ubistvenu utakmicu koju porađa(ju) privatna svojina, kapitalizam i vlast.

Neka se ljudi nauče da vrše korisne poslove, neka se odluče da delaju logično i slobodno na svoju sreću; neka svesno uredi svoju proizvodnju, van gospodarskih zahteva, i neka rade za sebe same, u svoju korist, za održanje svoga života, a ne da zadovoljavaju predrasude i poroke, i da ne održavaju blato i policiju, bedu i eksploataciju. Ali, ako neće da razumeju ovo, oni će nastaviti da špijunišu jedan drugog, da se truju uzajamno, da prave alkohol koji zaglupljuje i top koji ubija i glupi luksuz; oni će patiti, umirati od gladi, i dalje bez ikakve druge utehe osim vere – potpuno tašte – u srećnije društvo, koje oni neće videti nikada, pošto ništa ne rade da poprave sami sebe i sredinu u kojoj žive.

Revolucija

I danas je mišljenje mnogih, skoro svih revolucionara, a i sva njihova delatnost upravljena je na to, da dođe jednog dana revolucija, ta poslednja, krvava, strašna i lepa revolucija. Ta revolucija, u kojoj će narod raskrstiti sa svojim tiranima, kada će jednog lepog dana raskinuti svoje lance i reći: „Ne, nedam da me više iko eksploatiše i siše za svoju korist, hoću da od danas budem slobodan.“ I tada, tog dana, neće se narod dati da ga iko vuče za nos. Tada će uzeti sam sve u svoje ruke i svesno živeti, stvarajući sam i uživajući sam svoj trud.

Mnogi revolucionari, boreći se i radeći za taj veliki dan, sumnjam da se bar neki put ne zamisle i počnu živo da crtaju u svojim mislima buduće blagostanje, a u svojoj duši da ne zažele da bar mogu da budu tamo tog divnog dana, dana poslednje revolucije, pa makar se njihova krv potokom lila. Oni nju ne bi žalili, jer znaju će sutra njihovoj braći biti dobro, da će biti slobodna, a da je ta sloboda nikla iz njihove krvi, iz krvi palih boraca.

Ali, dokle god mi anarhisti budemo tako shvatali revoluciju, kao dan kad će narodu od jednom prekipeti i kad će, tako pobunjen, odbaciti veru i zakon, srušiti državu, uništiti svojinu, eksploataciju i današnji poredak, sve dotle mi ćemo grešiti, a time nanositi štetu sebi i drugima. Jer shvatajući tako revoluciju, mi obraćamo manje pažnje na svoje postupke, mi sebi dopuštamo da više govorimo, a manje delamo.

Ima čak i takovih koji se usuđuju da govore i dokazuju da je to njihovo vatreno ubeđenje, kojeg se oni neće odreći celog života, a kad ih upitate, pa zašto tako i ne rade, oni će vam reći: e pa danas se to ne može primeniti, to će moći da ostvare oni bolji i savršeni ljudi, oni tamo u dalekoj budućnosti.

Naravno da i propaganda ovakvih ljudi mora biti jalova, jer sve što je teže oni će ostaviti da to urade neki uobraženi (zamišljeni) ljudi u budućem društvu. Moram priznati da mi sve to liči na ono kao kad se vodenički kamen okreće i lupa se na daleko čuje, a kad dođete u mlin, nema ni pšenice, ni brašna.

Mi ćemo često u svojoj propagandi govoriti radnicima o revoluciji, o tome kako će izgledati buduće društvo; ali ako koji od njih i poveruje u to što im govorimo, on će zamišljeno odmahnuti glavom i reći: „To je vrlo, vrlo daleko.“

A u najboljem slučaju, ako bude ubeđen u taj dan revolucije i ako veruje u buduće društvo, organizovaće se u sindikat i tamo sa svojim drugovima jedva će uspevati da daju slabog otpora na napade poslodavaca, a sami neće ni pomišljati da napadaju. Neće pomišljati da napadaju i ako je sve upereno protivu njih, neće pomišljati da se oslobode eksploatacije, jer im prekomerni rad ne daje vremena da misle, da vaspitavaju sebe i svoju decu, a mnogi će od njih smatrati da je jedini izlaz da ne budu eksploatisani ako sami eksploatišu druge, ako se obogate.

A pošto je to nemoguće jednome radniku, to on smatra da mu jedino ostaje da bude zadovoljan ako može da robuje, ako ima rada, a da je vrlo zadovoljan ako uspe da odbije napad poslodavca, a da ne pogorša svoje uslove za život. A kad se desi da posle hiljadu gubitaka izvojuju koji tričavi groš više (koji im se opet u drugom obliku oduzima) ili kaku drugu sitnicu, onda oni likuju i obično kažu, „Mi smo pobedili“, i ako će posle te pobede nastati niz gubitaka, a leđa i dalje pucati.

Eto tako mnogi radnici i revolucionari životare i sanjaju o danu revolucije i budućem društvu. Ali, na žalost, tim sanjalicama, koji taj dan tako željno očekuju, taj dan nikada neće doći. Ali vi ćete reći: „To je užasno, odricati revoluciju! Šta to znači? To bi značilo onda ostaviti da ide sve kako ide, to bi značilo ostaviti buržoaziju na miru da kinji i održava u mraku ovaj bedni i eksploatisani narod. Ostaviti, napustiti sve, jer taj lepi dan neće nikad doći, i sav naš dosadanji rad, prema tome, bio je sasvim besmislen.“

Da, to tako izgleda na prvi pogled. Ali ako uđemo dublje u stvar, videćemo da se na ovaj način, verom u buduću revoluciju, od anarhije stvara religija, jer našta liči propaganda koja ocrtava buduće društvo, ako ne na popovsko blebetanje o nebeskom carstvu, raju. Istina, ovi poslednji obećavaju nešto što izgleda bliže i postižnije, jer oni obećavaju nebeski raj, svojim vernima posle smrti. A mi, mi obećavamo radnicima ono što neće dočekati ni za života, ni posle smrti, što neće dočekati ni njihova deca, ni prauunci, već ko zna ko i kad!

Mesto svega toga, trudimo se da mi danas budemo ti ljudi koje zamišljamo; ne priznajmo danas nikakvu vlast i borimo se prema svojoj snazi; odričimo danas poslušnost u vojsci i na svakom drugom mestu, ne dajmo se danas eksploatisati, ne poštujemo danas zakone i svojinu, budimo mi napadači, a ne napadnuti. Rušimo danas veru, ne venčavajući se, ne krštavajući svoju decu. Udružujemo se u takve zajednice koje će biti tako jake da nas današnje kapitalističko društvo ne može naterati da mu služimo kao robovi, udrimo ga njegovim rođenim oružjem. Stvarajmo takve zajednice gde ćemo moći prema svoje jačanju sve slobodnije i slobodnije da se krećemo, gde ćemo vaspitavati nas i našu decu i gde ćemo se brižljivo oslobađati buržoaskih i vlasničkih navika, koje smo još s majčinim mlekom posisali ili koje su se i nehotice prilepile za nas. Jačajmo takve zajednice, u kojima ćemo s planom i temeljno podrivati i rušiti današnji poredak. Jednom reči, radimo tako kao da smo mi ti budući ljudi, trudimo se da svaki naš korak bude što revolucionarniji, ne samo na reči već i na delu. Ako ovako budemo radili, onda s pouzdanjem možemo reći, naša ideja neće biti narodu nerazumljiva i on će uvideti šta mu valja činiti.

Svaku ideju koju mu izložimo na ovakav vidan i opipljiv način, on će razumeti i usvojiti i kad mi to ne bi hteli, samo kad ona očevidno ide u njegovu korist. Tada će u mozgu naroda početi da se vrši postepeni preobražaj i on će tada lako odbaciti jednu po jednu laž i predrasudu, odbiće lako i prirodno, kao što zbaciti sa sebe svoj gunj, kad pripeče sunce.

Svi ti glavni i veliki preobražaji izvršiće se bez potresa i krvi, jer će ti preobražaji dugo i dugo sazrevati u glavi naroda, a zatim će polako, ali stalno i nepobedno sve više ulaziti u njegov život. Kao što je polako zamenio običnu lozu američkom lozom, koju ne može da upropasti filoksera (insekat), tako će isto glupost i predrasude (biti) zamenute svešću i znanjem. Uzalud ćete vi danas davati seljaku parni plug, kojim će deset puta lakše uzorati mnogo veće zemljište, on ga neće umeti upotrebiti dok mu ne pokažete.

Uzalud je proglašena Pariska „Komuna“. Francuski narod, ne znajući njen značaj, jer je to bilo daleko od njegove svesti, dopustio je da ona propadne. Prirodno, narod je nije oglasio, pa je nije znao ni sačuvati.

Svaka velika istina mora biti, a i jeste, uvek prosta i razumljiva, pa ipak je uvek najteže doći do nje. A mnoge opet velike istine, do kojih je se došlo posle velikih napora i koje su i u nauci priznate, još i danas su daleko od toga da ih vidimo primljene od naroda, a kamoli da igraju važnu i presudnu ulogu u njegovom životu. Da navedemo za primer naučno i jedino tačno objašnjenje o postanku ljudi; što ovu istinu nije narod primio i razumeo nije njegova krivica, jer je ta istina ostala mrtvo slovo na hartiji i u glavama naučnika. A u praksi, u životu, mi vidimo ne samo da se ne govori ta istina već mu se zvanično suprotno toj istini čuška laž u glavu. Pa tako isto i istina da

narod ima prava na potpuno prirodan i slobodan život, ako hoćemo da bude primljena od naroda, ne sme ostati i dalje samo u glavama i rećima propagandista, već je oni moraju uvoditi u život. Jedino ovakvim radom svest će prodreti u široke slojeve naroda, a što narod bude svesniji svoje snage i svojih prava, u toliko će sve više njegov neprijatelj, koji danas izgleda ogroman i strašan, slabiti i opadati; a to će onda biti sasvim prirodno i neizbežno, kao što posle noći mora doći dan.

Danas, pak, kad je nesvest, mrak i neznanje na sve strane i sve dok tako bude, biće i krvavih revolucija, proganjanja i tamnovanja. A u koliko su revolucije krvavije, znajmo da je narod nesvesniji, jer revolucija nije posledica visoke narodne svesti, ona je epre revolt, t.j., prekipelost narodnog strpljenja protiv velike reakcije. Dokle god traju krvave revolucije iz kojih narod uvek izađe pobeđen i osakaćen, dotle smo, možemo pouzdano reći, i suviše daleko od svesti naroda i njegovog blagostanja. Zato ne čekajmo dan revolucije; mi smo ti koji živimo u dobu neprestane revolucije. Svaka kap krvi, svaki leš jednog borca, to je žrtva revolucije. Što budemo uradili danas, to ćemo imati sutra, zato primenjajmo danas što sanjamo o budućem društvu, ako hoćemo da reći Revolucija, Anarhizam i Komunizam ne budu klepet praznog mlina.

Danica M.

Izjava jednog anarhiste pred versaljskim sudom

Ovu izjavu trebalo je da čita 1892. g. pred Versaljskim sudom Etijevan (George Claude Etievant), koji je bio uhapšen sa Faguom (Faugoux), Šalbreom (Chalbret) i Drueom (Drouhet), zbog krađe dinamita, učinjene u Su-asi-su-Etualu (Soisy-sous-Etiolles). Etijevan je osuđen na 5 godina tamnice. — nap. *Anarhija*¹

Nijedna nam ideja nije urođena, sve nam one dolaze pomoću čula, iz sredine u kojoj živimo. To je istina, jer ako nemamo kog čula mi ne možemo ni imati ideje koje odgovaraju tome čulu. Na primer nikada slep čovek od rođenja ne može da ima ideju o različitosti bola, pošto mu nedostaje potrebna sposobnost da shvati značenje predmeta. U ostalom, prema sposobnostima koje donosimo rođenjem, imamo veću ili manju moć primanja koja proističe iz manje ili veće sposobnosti prijemčivosti koju imamo za neki predmet. Zato npr. jedni uče lako matematiku, a drugi imaju veću sposobnost za jezike. Ova sposobnost primanja koja je u nama može se razvijati u različnoj srazmeri do u beskonačnost, usled mnogostrukosti zadobijenih sličnih utisaka.

Ali isto tako kao što se služimo isključivo rukama, one će ojačati na štetu drugih organa ili delova našeg tela i postati u toliko sposobnije za vršenje svoje uloge u koliko će drugi delovi i organi biti manje sposobniji; isto tako što se više naša sposobnost primanja vežba usled mnogostrukosti sličnih utisaka razvijenih u jednom redu ideja, u toliko ćemo relativno ukupnim našim sposobnostima, dobiti velike otporne snage za primanje ideja neke druge vrste. Tako, ako smo uvereni da je neka stvorena ideja istinita i dobra, svaka suprotna ideja odbiće nas i mi ćemo pokazati veoma veliku otpornu snagu za primanje te ideje, ma da ona izgleda drugome tako pravedna i istinita, da on ne može ni misliti drugojačije. Za sve ove stvari mi imamo svakog dana primera i ja mislim da su svi o tome ubeđeni. Pristaviv i uzvuk tako, da je svaka radnja rezultat jedne ili više ideja, postaje očevidno da je da bi rasuđivali o jednom čoveku da bi se saznala odgovornost individue za izvršenje nekog dela, potrebno saznati svaki utisak koji ju je opredelio za izvršenje dela, zatim proceniti njihov pokretač i znati kakvu sposobnost prijemčivosti i kakvu otpornu snagu možemo naći u toj individui. Treba znati isto tako za koje je vreme on bio podložan uticaju. Pravo svake ideje za sebe, zatim više njih i najzad sviju njih.

Dakle ko će vam dati sposobnost da shvatite i osećate ono, što drugi shvataju i osećaju ili što su već drugi shvatili i osetili? Kako možete suditi nekoj ličnosti, ako ne budete mogli tačno saznati uzroke koji su od presudnog značaja za njegove postupke? I kako možete saznati njegove razloge i sve njegove uzroke, kao i njihov uzajamni odnos, ako ne možete ući u ćelije njegova mozga i da tako poznate potpuno njegovo ja? Za to bi trebalo poznavati njegov temperament, često puta bolje nego li svoj sopstven, šta više: imati silan temperament, podvrći se istim uticajima živeti u istoj sredini, za isto vreme. To je jedino sredstvo da se sazna broj i snaga uticaja te sredine, a takođe i sposobnosti prijemčivosti koje su ovi uticaji našli na toj ličnosti.

---

¹ Godine 1898, Etijevan je ranio dvojicu žandara, pri pokušaju hapšenja i bio osuđen na smrt; kazna mu je zatim preinačena na doživotnu robiju. Umro je nekoliko godina kasnije u kažnjeničkoj koloniji u Francuskoj Gvajani. — Nap. ured.

Nemoguće je dakle, suditi svojim bližnjima, jer ne možemo poznati tačno uticaje kojima se oni povinjavaju i snagu utisaka od presudnog značaja na njegova dela, uporedo sa njihovom moći primanja i njihove otporne snage. Ali kad ova nemogućnost ne bi postojala, mi bi najviše došli do toga što bi tačno znali igru uticaja kojima bi oni bili podložni, odnos koji je između njih, manji ili veću otpornu snagu kojom bi mogli da se odupru, o njihovoj manjoj ili većoj moći prijemčivosti za podnošenje tih uticaja; ali ne bi mogli zato razumeti njihovu odgovornost u izvršenju dela, iz tog lepog i veličanstvenog razloga što odgovornost ne bi ni postojala.

Da bi dobro shvatili nepostojanje odgovornosti, dovoljno je posmatrati igru intelektualnih čovekovih moći. Da bi postojala odgovornost, trebalo bi da volja opredeljuje utiske, isto kao što bi određivala ideje i samo to delo. Ali, sasvim suprotno, utisci su od presudnog značaja po volju; oni je ostvaruju u nama i oni njome upravljaju. Jer volja nije ništa drugo nego želja koju imamo za izvršenje neke stvari određene da zadovolji neku našu potrebu, t.j. da nam pribavi osećaje zadovoljstva i da udalji od nas osećaje tuge i sledstveno; treba da se ovi osećaji bilo dobiju, bilo da su dobiveni, da bi se rodila u nama volja. A volja, stvorena osećajima, ne može ničim da se promeni osim nekim novim osećajima, t.j. ona ne može uzeti drugi pravac, sledovati drugom cilju, ako se u nama ne stvore novi osećaji, nov red ideja i promene u nama dotadanji red ideja. To se znalo uvek i vi sami to priznajete ćutke, jer, u opšte, govoriti pred vama za i protiv, zar ne dokazuje da novi osećaji koji vam dođu čulom sluha ne mogu stvoriti u vama volju da radite na jedan ili drugi način, ili da menjate vaše dotadanje mišljenje?

Ali, kao što sam rekao u početku, ako se čovek navikao, usled dugog niza alogičnih osećaja, da smatra neku stvar ili ideju kao istinitu ili dobru, svaka suprotna ideja odbijaće nas i mi ćemo pokazati veliku otpornu snagu na spram njenog primanja.

Iz ovog razloga zreliji ljudi teže shvataju nove ideje, pošto su u toku svog života imali vrlo mnogo osećaja koji su priticali iz sredine u kojoj su živeli, što ih je dovelo do toga da moraju za dobre (smatrati) one ideje koje su saglasne sa opštim shvatanjem te sredine o *pravom* i *nepravom*. Iz istog razloga se i pojam pravde i nepravde neprestano menja u toku vekova, kao što se još i naših dana on razlikuje u raznim klimatima, raznim narodima i kod raznih ljudi. I kako su sva ova prazna shvatanja samo relativno dobra i tačna, treba da iza toga zaključimo da se veliki deo, ako ne celokupno čovečanstvo, vara u toj stvari. To nam i objašnjava zašto jedan dokaz koji ubeđuje jednog, ostavlja drugog ravnodušnim.

Ali bilo jednim, bilo drugim načinom, onaj na koga je dokaz uticao ne bi mogao to da učini, da njegova volja nije bila upućena u tom smislu, a onaj koga je dokaz ostavio ravnodušnog, nije mogao to da učini, jer je njegova volja ostala ista i s toga jedan nije mogao a da ne radi na jedan način, a drugi na suprotan, u koliko barem novi osećaji nisu izmenili njihovu volju.

Mada sve to izgleda čudnovato, mi ne činimo nijedno delo, ni dobro ni rđavo, pa ma bilo i najmanje, a da nismo prinuđeni da ih učinimo, pošto je svako delo rezultat odnosa koji postoji između jednog ili više osećaja, a potiče iz okoline u kojoj živimo i manje ili veće sposobnosti primanja koja se nalaze u nama. Dakle, pošto ne možemo da smo odgovorni za veću ili manju sposobnost primanja koja se nalaze u nama; dakle, pošto ne možemo da smo dogovorni za veću ili manju sposobnost primanja, koja je u nama i koja je u odnosu sa jednim ili drugim redom osećaja, niti za postojanje ili nepostojanje uticaja koji potiču iz sredine u kojoj živimo i osećaje koji nam iz te sredine dolaze, još o njihovom odnosu, a po najmanje za veću ili manju sposobnost prijemčivosti ili otporne snage, mi ne možemo da budemo odgovorni ni za rezultat tih odnosa, pošto je on nezavisan od naše volje, a pri svem tom od *presudnog uticaja*. Dakle, svako suđenje je

nemoguće i svaka nagrada, kao i svaka kazna nepravедna, pa ma bila i najmanja, ma koliko da je veliko dobro delo ili rđavo.

Dakle ne može se suditi ljudima, pa se ne može suditi i o delima pošto se nema dovoljno shvatanje. Dakle, to shvatanje ne postoji. U svakom slučaju, to nije zato što se u zakonima ne može naći, već zato što je prava istina stalna, a zakoni promenljivi. I zakoni su kao i sve drugo. Jer da su ti zakoni dobri, na što nam poslanici i senatori da ih menjaju? A ako su rđavi, na što nam vlasti da ih upotrebljavaju?

Samim rođenjem svako biće dobija pravo da živi i da bude sretno. To je pravo ići tamo i amo slobodno po prostoru, sa zemljom pod nogama, a nebom nad glavom, sa suncem pred očima, vazduhom u grudima – to je prvobitno pravo, koje ide pre sviju drugih prava, pravo koje ne zastareva i prirodno – pravo koje se odriče milionima bića.

Ti milioni lišenih kojima su bogataši oduzeli zemlju – našu majku hraniteljku sviju – ne mogu da koraknu ni desno ni levo, ne mogu da jedu i spavaju, jednom rečju, ne mogu da puste svoje organe u rad, da zadovolje svoje potrebe i da žive bez dozvole drugih ljudi.

(Nastaviće se)

Za anarhiju

Oni koji se ne slažu sa pisanjem Anarhije mogu izneti svoje suprotno mišljenje i na stranama Anarhije a mi ćemo na to od svoje strane odgovoriti.

Svi drugovi treba da znaju da opstanak Anarhije zavisi od volje i energije sviju nas. I treba da se zauzmu što bolje za njeno rasturanje i prikupljanje materijalnih sredstava.

Priloge koji su dosad prikupljeni ne štampamo usled primedaba nekih drugova da je to neumesno, jer će na taj način policija znati imena mnogih naših drugova. Međutim to nije potrebno.

Drugu Višnjicu. Javi odmah tvoju adresu.

Preporučujemo drugovima brošure: „Omladini“ (Kropotkin) i „Religijsku kugu“ (Johann Most). Cena je svakoj brošuri 0.20 p.d.

Sve što se tiče anarhije treba slati na adresu: Milivoju Sokoloviću, ulica Cara Dušana br. 110. Na stare adrese ne treba više ništa šiljati da se ne bi pošiljke gubile.

Rat u Tripolisu

Italijanska razbojnička banda, ili kako se to zove država, smilovala je se najzad na bedne Arape u Tripolisu, što čame bez njihove civilizacije, i objavila je da će se ona zauzeti za njih da raširi u Tripolisu kulturu. Druga, tako isto razbojnička banda, turska država, našla je u tome neke svoje interese okrnjene i objavila je da će najenergičnije braniti svoja prava. I jedna i druga to čine sve za „dobro“ i „sreću“ naroda koji živi u Tripolisu. Druge razbojničke bande, ili kako se to zovu, evropske civilizovane države, celokupna štampa i javno mnjenje govore o tome da li je ova ili ona razbojnička banda imala pravo na tu zemlju i na taj narod. Samo skoro nikome nije palo na pamet da se zapita da li taj narod, koji živi tamo, traži i želi tu njihovu „kulturu“, koju mu naćeće Italija ili tu „odbranu“ od toga, koju mu nameće Turska. Ceo svet smatra taj narod oko koga se vodi borba nesumnjivo za jednu stvar bez osećaja, misli i volje.

I hiljade glupaka turskih i italijanskih otišli su neki u Tripolis, neki na morske lađe, da se kolju. Zašto? To ni sami ne znaju. Hiljade njih su natopili Tripolitansko zemljište svojom krvlju, hiljade njih je progutalo nezajažljivo more i razneo karteč, ali se ipak nalaze hiljade novih budala koje će zameniti one koji su pali. Hiljade njih idu (da) ginu, zašto to oni ne znaju, njima je ili zapovedeno i oni pokorno slušaju zapovest da idu u smrt, kao što su do juče pokorno stvarali sva moguća bogatstva za svoje gospodare, a sami ostajali gladni; idu, a i ne pomišljaju po čijoj to zapovesti, po čijoj to volji oni moraju to da čine i da li oni koji im to zapovedaju imaju pravo na to. Oni su hrabri da izlože svoj život opasnosti za sve, samo ne za svoje oslobođenje. Ili drugi još veći glupaci, koji idu radosno u rat, jer imaju nešto što ih oduševljava. Idu za otadžbinu, za istu tu otadžbinu koja ih u mirno vreme eksploatiše, gnjavi, apsi, ubija, idu za te iste dembele kod kojih su do juče robovali i stvarali im bogatstva da uživaju, idu da otimaju nove rudnike, nove izvore bogatstva za svoje gospodare; idu nesumnjivo ne razmišljajući o posledicama ili verujući da će zato biti nagrađeni posle svoje smrti.

Ljudi sažaljiva srca žale ove hiljade ljudskih života, koji su se u najpunijoj snazi i najboljem dobu završili na razbojištu, žale ih i proklinju one koji izazivaju taj rat. Radnici celog sveta, osim Italije i Turske, protestuju protivu rata; socijalisti takođe proklinju državu i državnike, koji neće da unište rat i zahtevaju da to učine, i ako sami vele da je to nemoguće, jer bi samim tim uništili i sebe; ali niko se ne seti da zahteva od tih koji učestvuju u ratu da odriču pokornost. Ne! Niko to ne čini, jer je njima „nemoguće“ da učine to danas. Međutim, ako ti isti ljudi koji učestvuju u ratu nemaju dovoljno smelosti da odreknu poslušnost, oni i nisu za žaljenje. Neka nema robova od kojih nemamo nikakve koristi (nego) samo štete, jer blagodareći njima i mi se još nalazimo u ropstvu, i neka bude slobodnih ljudi.

Svi protestuju, dok međutim italijanski proleter, socijalisti, revolucionari i antimilitaristi idu ne obazirući se na te proteste, da štite revnosno tu državu. Čak je izdat i proglas u kome se veli radnicima da oni za vreme rata imaju samo jednog neprijatelja, a to je spoljni i da za to vreme treba prekinuti borbu sa buržoazijom i okrenuti se protivu zajedničkog neprijatelja, Turske.

Jedni protestuju, drugi žale, treći komentarišu svaki na svoj način, međutim, italijanski proleter i uvode „civilizaciju“ u Tripolis. Svakodnevno listovi saopštavaju kako su ovde italijanski vojnici

streljali decu, onde žene, ovde ljude, onde starce; sve to u ime civilizacije i kulture vrše, to što ni tatarske najezde pre mnogo i mnogo godina nisu vršile. Svima je poznato da u Italiji narod živi najbednije, da je tamo glad obično stanje i da tamo neprestano besne razne zarazne bolesti, i sada bez sumnje žele da to svoje blagostanje prenesu i u Tripolis. Zaista, prosti i divlji Arapi nisu znali drugo nego da obrađuju zemlju i proizvode sebi ono što im je najpotrebnije. Nisu može biti imali prostituciju, nisu imali prodavnice ljudskog mesa, razne bolesti, sifilis i dr., nisu imali moderne kasarne, robijašnice, fabrike, rudnike, škole, crkve. Nisu znali tako modernim spravama da ubijaju odjednom čitave stotine ljudi, kao što to znaju i imaju „kulturni“ narodi, koji će i kod njih zavesti tu svoju kulturu, bez pitanja naroda, koji je bez sumnje i bez nje mnogo sretnije živeo.

Mi to nazivamo ne pronošanjem kulture nego rušenjem i one koja je bila.

Priroda i čovek

Nikada se čovek nije osećao tako slobodan i veseo, nikada on i danas nije tako srećan, kao kad se nalazi u prirodi. Uopšte, ona ima u svakom pogledu na njega dobar uticaj.

I danas, kad je život iskvaren, kad je postao neprirodan, na sve strane se oseća potreba za prirodom, na sve strane se makar veštački gleda, bar u nekoliko, da se zadovolji ta potreba. Eto, pogledajte varoši i gradove: zar se ne trude u njima da naprave parkove i zasađene drvećem ulice, zar se ne trude na slikama i po knjigama da predstavljaju lepotu i sve dobrote prirode, zar se ne trude, bar koliko-toliko, da ublaže svoj neprirodni život?

Pa zašto je to tako? Zašto ljudi na veštački način stvaraju ono čega ima u izobilju i zašto se ljudi muče i propadaju u varoškom smradu, dimu i izvraćenosti? Zašto, kad osećaju svu težinu ovakvog života, zašto ne napuste ovaj život, zašto se ne oslobode i ne vrate prirodi? Prosto zato što je čovek zaglupljen, što je neprijatelj sam sebi. Zaglupljen od svih, on misli da je to kulturan, a po tome i dobar život koji nije srećan, samo zato što danas postoje država, buržoazija, privatna svojina, militarizam i druga zla. I ljudi misle da će uništenjem svih tih neprijatelja, bilo „većinom preko parlamenta“, bilo „jednim opštim, energičnim štrajkom“, moći ekspropriirati, oteti sredstva za proizvodnju, pa zatim vaspоставiti srećan i dobar život na zemlji.

Koliko je to smešno pomoću parlamenta osloboditi čovečanstvo ili pomoću dobrih zakona poboljšati položaj radnika, pa ipak ljudi o tome govore i tome se klanjaju i služe! O drugome im se ne govori, a sami ne misle i onda nije čudo što svi ponavljaju greške predaka. Naučili se ljudi na neprirodan život, pa sve što je prosto i prirodno odbacuju, govoreći: to naši stari nisu radili... Uzalud govorite narodu da ne treba vlasnicima da daju svoje sinove, on ipak i dalje to čini, nadajući se da će najzad doći dobri ljudi koji će ukinuti stajaću vojsku, koji će mudrije upravljati državom. I to se tako stalno predaje s kolena na koleno, vekovima. I mesto da je narodu bolje i lakše, na protiv, svakoga dana biva mu sve teže i gore.

I samo blagodareći ukorenjenim zabludama i onima koji se svakoga dana ukorenjavaju, celo čovečanstvo srlja sve više u propast. Na sve strane varalice i nedoučeni ljudi govore i obećavaju narodu zlatna brda, pozivaju ga da se organizuje, da štrajkuje, da glasa i šta mu sve ne govore. Na jednoj strani vidite socijaldemokrate kako su uhvatili seljaka za poderani gunj i ulivaju mu u glavu da sve dotle se neće moći osloboditi i bolje živeti dok mu zelenaši i država ne uzmu i taj iscepani gunj i onda tek, kad postane pravi proleter, tek onda da se organizuje za popravku svoga položaja, a dotle neka glasa za njih, kako bi se taj razvitak ubrzao. Na drugoj strani, sindikalisti uhvatili radnike, pa im govore kako će samo ekonomskom borbom, samo direktnom akcijom, samo pomoću generalnog štrajka moći radnici da sruše buržoasko društvo.

Tako to ide neprestano, svi gledaju da se pokažu oslobodioci, naučnici i čovekoljupci, ali svi u isto vreme gledaju da se uspnu što više na društvene lestvice, kako bi ih smrad i težina što manje pritiskivali; upravo svi gledaju da se popnu narodu na grbaču. Eto, pogledajte vaše radničke partije i sindikate; zar nije najistaknutiji najviše nagrađen? U isto vreme, pogledajte koga ta nova birokratija, po partijama i sindikatima, koga ona dere, čiju krv ona siše.

A ni jedan od radnika gotovo ne pomisli na što je sve to, zašto se on muči i bori za neke tamo u beskonačnosti i niko se ne zamisli i ne upita: *zar nema puta i načina da ja sebe danas oslobodim?* A ono bi trebalo da je na umu svakom čoveku. Međutim, odgovor je vrlo prost: *vratimo se u ono stanje kad nismo bili robovi, vratimo se prirodi i prirodnom životu.*

Još nisam ni izgovorio sve, a već se diže graja, ljudi se uzbujuju i viču protivu mene: ti hoćeš da ljudi postanu divljaci, ti hoćeš da uništimo celokupnu kulturu, koja je plod tolikog rada i muke. Ti misliš da smo mi ljudi da ostavimo naše parlamente, muzeje, gradove, palate i ostala blaga koja nam je donela kultura, pa da idemo u pećine i šume kao životinje. Ne, ne slušajte ga, povikaše svi u jedan glas, i buržovi i socijalisti i sindikalisti.

Lepo, vi ste svi složni protivu mene, znači da su vam i interesi isti, da održavate sva zla od kojih strada čovečanstvo: i političke i ekonomne organizacije, sve veštačke proizvode kulture, za čije je podizanje trebalo milijonima milijona ljudskih žrtava i za čije će održavanje trebati još toliko. Dobro, podržavajte „kulturu“, ali znajte da u isto vreme podržavate bedu i ropstvo naroda.

Buržoaziji je interes da ima radnike, da bi joj ovi svojim životima gomilali bogatstvo, a vami opet socijalistima i sindikalistima, vami je opet interes da imate radnike koje ćete vi tako isto od svoje strane eksploatisati i voditi u borbu za osvojenje onih bogatstava od buržoazije.

Međutim, interes je radnika sasvim drukši: njihov je interes da ne budu danas robovi, vojnici, ni eksploatisani, njihov je interes da budu slobodni. *A sloboda se nalazi u prirodi, daleko i od države i od partije i od sindikata, ona se nalazi u polju, na njivi, u šumi.*

Ne bojte se, radnici, da ćete tamo živeti teže, da ćete postati divljaci. To bi se pre danas za vas moglo reći. Jedino što ćete dobiti to je slobodan i srećan život, jedino što ćete izgubiti to su okovi i beda...

Eto do čega smo najzad došli: da je udaljavanje čovekovo od prirode sve više ga činilo nesrećnim, dok ga nije dovelo do ovog stanja, da najzad jasno vidi da samo povratak prirodi, povratak na zemlju i život na njoj može da oslobodi čoveka.

M. R.

Još jedna crta na raboš.

Pre nekog vremena izdati su ovde propagandistički listići, takozvani leptirići, koji su lepljeni svuda, radi propagande. U svakom od tih listića izneta je po neka crtica koja oličava današnji zlikovački poredak i u isto vreme pozivaju se ljudi na razmišljanje zašto je to tako i da li treba da bude. Tih dana mogao je se po ulicama videti zanimljiv prizor, kako se poneki čuvar javne bezbednosti pripio uz banderu i struže tesakom listiće psujući. Naša buržoaska štampa nadala je takođe dreku na anarhiste. Na te koji narušavaju „moral“, red, rad i zakonitost i po svome običaju počela trabunjati, koješta izmišljajući, čitave zavere, i zahtevajući od policije da zaštiti društveni moral od trovanja razvratnim mislima.

I policija je se setila svoga starog sredstva, koje je upotrebila još u početku „Komunina“ izlaženja, kada je proterala neke naše drugove i uhapsila je dva naša druga, a jednoga je proterala za Tursku, iako je odande pobegao zbog vojske.

Nas takvo ponašanje glupe štampe i policije ni najmanje ne iznenađuje, a tako isto time nam nisu mogli ništa nauditi, naprotiv, mogli su nam samo učiniti jednu uslugu, da za nas čuju oni koji može biti nisu čuli. Listiće nisu mogli uništiti i mi im možemo reći: ima još leptirića. A taj policijski napad na nas možemo samo da zabeležimo na raboš, tek toliko da se ne zaboravi pri isplati.

Pismo redakciji časopisa „Freedom“ (London)

Dragi drugovi, naša je želja da dobijemo vaš časopis, te vam stoga šaljemo naš časopis „Anarhija“ (l'Anarchie), koji je ranije izlazio pod nazivom „Komuna“ (Commune) i nadamo se da ćete nastaviti da nam šaljete vaš časopis na našu novu adresu,

Naša adresa:
Redakciji Anarhije
rue Cara Dušana no. 110
Belgrade Serbie

Pozdrav od cele redakcije „Anarhije

PS: Pišemo vam na francuskom zato što engleski jezik ne znamo dovoljno dobro!

Impresum

Vlasnik i odgovorni urednik Stevan Milić, Banatska ul. br. 26
Štamparija Đ. Munca i M. Karića, Beograd, Ivan-Begova I.

Naslov: ANARHIJA

Podnaslov: Pređe (nekada) „KOMUNA“

Beograd, 13. novembar 1911.

Numerisano kao Godina II, br. 4

(brojevi 1–3 iz iste godine izašli su kao „Komuna“)

8 str., ćirilica, 23 x 17 cm (dimenzije fotokopije)

Prepis je urađen na osnovu fotokopije dobijene sa mikrofilmova.

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright

Anarhija-Beograd
Anarhija
Prepis prvog broja časopisa *Anarhija*, od 13. XI 1911.
1911.

Časopis „Anarhija“, Beograd, 13. XI 1911.
Pronašao i prosledio dalje: Relja Knežević. Priredili: Aleksa Golijanin i Relja Knežević
(Burevesnik), 2011. Tekst je predstavljen i u *Žurnalu* anarhije/ blok 45 od 08. 11. 2011.
<http://anarhija-blok45.net1zen.com>

anarhisticka-biblioteka.net